

УПРАВЛІНСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ ЩОДО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ

Досліджено напрями державного регулювання розвитку промислового виробництва. Обґрунтовано управлінську діяльність держави щодо розвитку промисловості. Визначено вихідні передумови функціонування промисловості.

Ключові слова: господарська система, державне регулювання, національна економіка, промислове виробництво, функціонування.

Исследованы направления государственного регулирования развития промышленного производства. Обоснована управленческая деятельность государства по развитию промышленности. Определены исходные предпосылки функционирования промышленности.

Ключевые слова: хозяйственная система, государственное регулирование, национальная экономика, промышленное производство, функционирование.

Directions state regulation of industrial production. Sound management activities of the state of industrial development. Defined initial conditions of functioning of the industry.

Key words: Economic system, government regulation, national economy, industrial production, operation.

Вступ. Відсутність в Україні вихідних передумов функціонування господарської системи, висунутих самим монетаризмом, призводить до ще більшого руйнування багатства і прибутків значної частини населення, до поглиблення кризи й укорінення монополізму. Економічні дії уряду ведуть до підриву тієї об'єктивної бази, на якій у майбутньому монетаристська модель могла б бути застосована в Україні. В даний час багато економістів справедливо називають пріоритетними причинами, що гальмують подальший розвиток промисловості, несприятливі макроекономічні фактори в економіці. В Україні для досягнення розвитку промисловості держава використовує пряме регулювання, яке здійснюється за допомогою прийнятих законодавчих актів і дій виконавчої влади, що ґрунтуються на цих актах. Непряме регулювання, засноване на використанні різних економічних важелів (зміни ставок податків, надання податкових пільг тощо).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтовне дослідження різних аспектів державного управління промисловістю здійснили у своїх працях О. М. Алімов, М. Альберт, Б. М. Андрушків, І. Ансофф, О. І. Амоша, І. В. Андел, Ю. М. Багал, А. С. Батюк, Л. К. Безчасний, С. О. Біла, О. І. Білоцерківський, М. С. Білик, В. Г. Бодров, Р. В. Бойко, П. Т. Бубенко, П. Ю. Буряк, О. В. Бутко, Л. Водачек, О. Водачкова, А. С. Гальчинський, В. М. Геєць.

Постановка завдання

– дослідити напрями державного регулювання розвитку промислового виробництва;

– обґрунтувати управлінську діяльність держави щодо розвитку промисловості;

– визначити вихідні передумови функціонування промисловості.

Виклад основного матеріалу. Всі фактори, що формують розвиток промисловості, можна класифікувати на прямі і непрямі.

Прямі, в свою чергу, поділяються на внутрішні (ресурсний потенціал; виробничий потенціал; інноваційний потенціал; інфраструктурний потенціал; фінансовий потенціал; трудовий потенціал) та зовнішні (макроекономічні): законодавство; грошово-кредитна політика; регіональна політика; податкова політика; інвестиційна політика.

Непрямі фактори поділяються на: внутрішні (мікроекономічні): споживчий потенціал; екологічна обстановка; кримінальна обстановка; рівень соціальної напруги; та зовнішні (макроекономічні): політична ситуація; рівень міжрегіональних (міжнародних) зв'язків [1, с. 56].

Досвід регулювання національної економіки розвинутих держав в останні десятиліття засвідчує, що найбільших результатів можна досягти за ринкових умов у поєднанні їх з ефективною регулятивною функцією держави. Тому в Україні здійснюється адміністративна реформа, яка спрямована на подальше вдосконалення центральних органів виконавчої влади і на реформування структури та функцій Кабінету Міністрів і, як наслідок, структури і функцій органів державної влади на нижчих щаблях. У проекті Концепції державної регіональної політики України, яка була

представлена для широкого ознайомлення населення, зазначається: «В аналізі причин спаду рівня економічного розвитку і шляхів виходу України з кризи чи не найважливішою проблемою є питання про роль держави в регулюванні економічних та соціальних процесів. Але, на жаль, теперішні методи державного регулювання господарської діяльності ще багато в чому базуються на засадах адміністративно-командної системи управління економікою через суцільний контроль за суб'єктами господарювання. Тому метою державної регуляторної політики є розробка оптимального державного регулювання в економічній та соціальній сфері, оптимізації економічних відносин держави й суб'єктів підприємницької діяльності» [4].

Сьогодні Україна як держава прагне створити цілісну систему державного регулювання економіки з використанням як ринкових, так і адміністративних методів. Як стверджують економісти, економічна діяльність держави саме на сучасному етапі розвитку повинна охоплювати всі форми і засади реалізації економічних цілей і завдань, конкретний прояв економічної діяльності [2, с. 111].

В сучасних умовах розвитку промисловості управлінська діяльність держави повинна бути спрямована на забезпечення та підтримку мікроекономічної стабілізації й економічного розвитку промислових галузей, ефективне використання і підвищення конкурентоспроможності виробничо-ресурсного потенціалу промислових підприємств. Втручання держави на сучасному етапі розвитку в мікроекономічні процеси пов'язане з ефективністю виробництва в усіх її проявах і соціальною справедливістю.

На регіональному і місцевому рівнях питання регулювання економіки здійснюється комітетами базових галузей промисловості. У їх склад входять управління промислової політики та паливно-енергетичних ресурсів, відділ промисловості, управління охорони навколишнього середовища, відповідні сектори структури управління промисловим комплексом тощо.

Для забезпечення спроможності держави вирішувати економічні проблеми свого суспільства об'єктивною умовою є вдосконалення механізму державного втручання, його обґрунтованість і доцільність для окремих напрямків і сфер діяльності. З цією метою вироблюються плани розвитку економічних та соціальних процесів.

Подолання кризи дається з великими труднощами і виявилось набагато довшим, ніж спочатку передбачалося. Це обумовлено двома групами факторів.

Перша група пов'язана з факторами вкрай несприятливого стартового стану вітчизняної економіки напередодні реформ і, насамперед, зі структурною її деформованістю і технологічною відсталістю на багатьох напрямках, що сформувався в умовах дії командних методів керування, а також з розривом зв'язків з республіками колишнього Союзу. Друга група факторів включає помилки, допущені в ході самих реформ.

Серед них – слабка соціальна складова і відповідно висока ціна реформ для більшої частини населення, запізнювання з включенням мікрорівня реформ, серйозні недоліки в податковій системі, що сполучає високий податковий тягар для одних і численні пільги для інших. Значним недоліком є відсутність належної послідовності в проведенні грошово-кредитної і фінансової політики. З урахуванням цих визнань і зауважень розглянемо найважливіші макроекономічні фактори кризи в економіці України.

Протягом усього періоду проведення реформ в Україні прослідковується негативна тенденція взаємозв'язку прийнятих державних загально-господарських рішень з падінням обсягів виробництва. І вітчизняні, і західні економісти визнають, що при всіх розходженнях оцінок глибини спаду виробництва в Україні вони перевершують величину спаду в США під час Великої депресії, а також втрати, понесені Німеччиною, Японією і Радянським Союзом у період Другої світової війни [3, с. 78].

Якщо проаналізувати точки «падіння» економіки, можна констатувати, що найглибше падіння виробництва в 1990-1992 рр. викликане політикою, спрямованою на лібералізацію цін і приведення до розриву господарських зв'язків; 1993-1994 рр. – наслідки політики обмінного курсу карбованця і відмовлення від захисту внутрішнього ринку, що супроводжується наданням широкого спектра пільг імпортерам; 1995-1996 рр. – результат політики емісії високоприбуткових і абсолютно ліквідних державних цінних паперів з одночасним обмеженням грошової маси, наслідком чого з'явився відтік капіталу з виробничої сфери в спекулятивні операції; 1997-1998 рр. – наслідки загострення глобальної фінансової кризи, що призвели до втрати ліквідності і платоспроможності багатьох, особливо великих, кредитних установ. А Економічна криза 2008 року в Україні виявилася набагато глибшою, ніж очікували експерти. У жовтні обсяг промислового виробництва, що почав поступово спадати ще в серпні, зменшився на 19,8 % (порівняно з аналогічним місяцем минулого року) – це найбільше падіння із середини 1990-х. За підсумками січня-жовтня зафіксовано зростання, але воно сповільнилося до 2,2 % (у січні-вересні становило 5,1 %, за весь 2007 рік – 10,2 %). Більшість економістів вважають, що за результатами 2008-го вперше за десять років у промисловості України буде відзначено спад. Криза в металургії (у жовтні меткомбінати зменшили випуск продукції на 35,6%, у вересні – на 17 %) спричинила спад у суміжних галузях. Видобуток залізної руди у жовтні зменшився на 27,4 %, випуск коксу – на 34,6 %. Масштаби зменшення обсягів промвиробництва засвідчили, що Україна виявилася в числі країн, які найбільше постраждали від світової фінансової кризи. У вересні, коли промислове виробництво в країні зменшилося на 4,5 %, зниження аналогічного показника в єврозоні становило лише 1,6 %, а в США – 2,8 %.

Незважаючи на згубні для економіки тенденції, ідеологи державної політики стверджують, що спад виробництва був притаманний практично всім соціалістичним країнам, що стали на шлях реформ, і тому подібний глибокий спад нормальний і не є наслідком лише невдалої політики реформ в Україні.

Фахівці МВФ із посиланням на теоретичні дослідження перехідної економіки в Польщі виділяють шість основних сфер, без проведення реорганізації в яких неможливо досягти економічного росту. Цими сферами є: макроекономічна стабілізація; лібералізація цін; лібералізація зовнішньої торгівлі і забезпечення конвертованості національної валюти за поточними операціями; реформа власності (у першу чергу приватизація підприємств); створення мережі соціального забезпечення; формування інституціональної і правової структури ринкової економіки (включаючи формування фінансової системи). Далі представники МВФ заявляють, що «... якщо поставлена мета переходу до ринкової економіки, то не повинно бути особливих розбіжностей із приводу того, які передумови потрібні для її реалізації. Основною проблемою стає вибір темпів і послідовності реформ – стратегії дій у кожному з перелічених напрямків» [7].

Загальноприйнято, що теоретичною й ідеологічною основою реформування економіки України і країн Східної Європи є сучасний монетаризм.

Однак важко уявити, щоб економічна теорія, що дає такі катастрофічні результати, була настільки життєвою й авторитетною. Для з'ясування питання про відповідність економічних перетворень теоретичним посилкам сучасного монетаризму розглянемо його основні положення.

На відміну від неокласичних економічних теорій Дж. М. Кейнса, Дж. К. Гелбрейта, Ф. Хайека й інших науковців, у центр аналізу в монетаристів ставляться не фактори виробництва, а багатство у всіх його видах. Багатство виступає джерелом грошових і негрошових надходжень з одного боку, і основою витрат з його збереження і відтворення – з іншої. М. Фрідман, безперечний лідер монетаризма, виділяє п'ять основних форм багатства: гроші (агрегат M1), облігації, акції, фізичні блага, людський капітал [6]. Кожна з цих форм багатства здатна приносити прибуток у грошовій і негрошовій формах. Людський капітал, крім грошового прибутку у вигляді оплати праці, здатний приносити такі негрошові форми прибутку, як гарантії надання роботи, стабільність і надійність в організації на основі конкурентних переваг.

Основою функціонування моделі виступає взаємодія багатства «первинних власників» (тобто населення) і багатство фірм, що ініціює джерела грошових потоків. У рамках монетаристської моделі центральною проблемою, що вирішує кожен власник, виступає оптимізація структури приналежного йому багатства з метою отримання максимуму користі від своїх прибутків. Тим самим

максимізується і корисність самого багатства. Структура багатства інерційна, гроші займають у ній стійке місце. Сукупний попит на гроші, отже, повинен бути величиною стійкою, що змінюється лише пропорційно довгостроковому темпу зміни валового національного продукту і національного багатства. Являючись однією з форм багатства, гроші одночасно є ключовим інструментом усього механізму цін, за допомогою якого функціонує ринкова система. Тому що попит на них у кожен даний момент стійкий, це гарантує стабільність платоспроможного попиту і всієї ринкової системи.

Виходячи з викладених вище передумов, монетаризм моделює господарську систему, що відповідає щонайменше трьом обов'язковим умовам.

По-перше, для оптимізації власного багатства первинні власники чи хоча б їхня більшість повинні мати реальну можливість вільного вибору між різними формами багатства. Якщо первинний власник має тільки людський капітал, прибуток від якого забезпечує лише його відтворення, то в нього немає можливості вільного вибору. В Україні частка первинних власників, що не має спроможного вибору, перевищує половину населення країни. А там, де немає вільного вибору, між формами багатства не може повною мірою застосовуватися і теорія М. Фрідмана.

По-друге, монетаристська теорія припускає такі загальні умови, при яких національне багатство здатне приносити стійкий сукупний прибуток. Серед них найбільш значущими є прибутковість інвестування, доступ до природних ресурсів, створення умов для продуктивного використання людського капіталу. М. Фрідман оцінював національне багатство як капіталізований доход. В Україні, за оцінками експертів, за перші п'ять років проведення реформ капіталізований прибуток зменшився в півтора-два рази, даний фактор діяв у напрямку скорочення попиту на гроші. Зрозуміло, що скорочення попиту на гроші не може з'явитися причиною їхньої недостачі, навпаки, воно здатно викликати їхній надлишок і інфляцію навіть без додаткової емісії. Політика уряду щодо скорочення грошової маси в 1992-1996 рр. призвела до загального надлишку грошей в економічній системі з гострою нестачею оборотних коштів у значної частини товаровиробників, породженою як неконкурентоздатністю в умовах нової системи цін, так і падінням рівня прибутку [5, с. 63]. Оскільки підприємства в подібних умовах не були здатні ініціювати грошові потоки, то попит на гроші ще більше скорочувався.

Разом з тим в умовах кризи і фактичної конвертованості національної валюти падіння прибутковості негрошових форм багатства і його знецінювання супроводжуються відносним зростанням прибутковості грошового багатства і підвищенням його порівняльної цінності. З огляду на те, що і співвідношення витрат з використання різних форм багатства також змінюється на

користь їхньої грошової форми, власники багатства прагнуть значно більшу його частину, ніж у нормальних умовах, перевести в грошову форму. Звідси в сучасній Україні діють дві протилежні тенденції, одна з яких спрямована на скорочення сумарного попиту на реальний грошовий капітал, інша – на його збільшення.

По-третє, постулат монетаристів про гнучкість цін і зарплат припускає панування вільної конкуренції на ринку товарів, ресурсів і всіх інших благ, що включаються в національне багатство. Замість цього в сучасній Україні панують монопольні ціни на енергоносії, транспортні послуги, інфраструктуру. Оплата праці в одних галузях обумовлена корпоративними перевагами

підприємств, в інших (державній бюджетній сфері) – рівнем доходів держави, що, власне кажучи, перетворює зарплату в соціальний посібник.

Висновки. Таким чином, відсутність в Україні вихідних передумов функціонування господарської системи, висунутих самим монетаризмом, призводить до ще більшого руйнування багатства і прибутків значної частини населення, до поглиблення кризи й укорінення монополізму. Економічні дії уряду ведуть до підризу тієї об'єктивної бази, на якій у майбутньому монетаристська модель могла б бути застосована в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воронкова А. Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация / А. Э. Воронкова. – Луганск : Изд-во Восточноукраинского нац. ун-та, 2000. – 315 с.
2. Державне регулювання економіки / Михасюк І., Мельник А., Крупка М., Залога З.; [під ред. д.е.н. Михасюка І.]. – К. : АРТК «Ельга», 2007. – 592 с.
3. Захожай А., Луговский В., Гулеватый В. Рынок научно-технического потенциала промышленности / А. Захожай, В. Луговский, В. Гулеватый // Экономика Украины. – 2009. – № 2. – С. 77-79.
4. Концепція державної регіональної політики України (проект). Комісія з розробки концепції Державної регіональної політики України, Київ. – 2000. – 43 с.
5. Пашута М. Г. Прогнозування та макроекономічне планування / М. Г. Пашута, А. В. Калина. – К. : МАУП, 1998. – 192 с.
6. Dolan E. Macroeconomics / E. Dolan, D. Lindsey. – Sixth ed. – Dryden. – Chicago, 2001. – 342 p.
7. Lipton D. Creating a Market Economy in Eastern Europe / D. Lipton, J. Sachs // The Case of Poland-Brookings Papers on Economic Activity. 2000. № 5. – P. 75-133.

Рецензенти: *Ємельянов В. М.* – к.т.н., доцент;
Івашова Л. М. – д.держ.упр.

© Анпілогова Ж. Д., 2012

Стаття надійшла до редколегії 08.12.2011 р.